

Слідча (розшукова) дія «огляд» у кантівській епістемології: сенсорний та апріорний виміри

Ігор Зозуля

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики
та судової експертології, Харківський національний університет внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3507-0012>, e-mail: journals@meta.ua

Проаналізовано вплив суб'єктивності слідчого на об'єктивність доказів, зібраних під час огляду. Із застосуванням моделі Канта обґрунтовано потребу в методиках для підвищення достовірності доказування.

Ключові слова: криміналістика; огляд місця події; суб'єктивність; доказування; теорія пізнання; Іммануїл Кант.

Investigative (Search) Action «Inspection» in Kantian Epistemology: Sensory and A Priori Dimensions

Ihor Zozulia

Influence of the investigator's subjectivity on the objectivity of evidence collected during an examination is analyzed. Using Kant's model, the need for methods to enhance the reliability of proving is substantiated.

Keywords: criminalistics; crime scene examination; subjectivity; proving; theory of knowledge; Immanuel Kant.

Відправною точкою цього дослідження стала когнітивно обґрунтована ідея необхідності юридичного усунення змістової та термінологічної неоднозначності щодо некодифікованого, але фактично невід'ємного застосування органів чуття слідчого як інструмента доказування під час слідчої (розшукової) дії «огляд». Підтверджена сучасними науковими публікаціями (З. Дільна, Я. Конюшенко, С. Карнаух, О. Наумкін та ін.) або класичною монографією М. Салтевського [1, с. 331], ця ідея впливає із суті процесуальних дій та ставить під сумнів об'єктивність доказів, здобутих у межах зазначеної дії, передбаченої ст. 237 КПК України [2].

Як ми раніше зазначали, «такий стан речей, з одного боку, є неминучим елементом “безпосереднього сприйняття слідчим, прокурором обстановки на місці події”, а з іншого, викликає сумніви щодо об'єктивності та юридичної точності такої інформації. Адже органи чуття є суб'єктивними, неуніфікованими інструментами дослідження, що не гарантують однакового результату навіть за однакових умов. Такий підхід ще більше загострює потребу в нормативному визначенні поняття “огляду”, його меж, процедурних критеріїв і допустимих методів фіксації, аби уникнути свавільності у процесуальній практиці та забезпечити

правову визначеність у застосуванні цього інституту» [3, с. 37].

Цей конфлікт між об'єктивною метою розслідування та суб'єктивним інструментарієм слідчого стає основою подальшого аналізу.

Відомо, що процес розслідування злочинів традиційно сприймається як об'єктивна діяльність, спрямована на встановлення істини. Однак криміналістика, як і будь-яка інша сфера людського пізнання, не є вільною від суб'єктивних чинників. Серед усіх слідчих дій *огляд місця події* є первинним актом пізнання, під час якого слідчий безпосередньо взаємодіє з матеріальною реальністю. Це дослідження має на меті проаналізувати, як *суб'єктивні пізнавальні структури слідчого* впливають на сприйняття та інтерпретацію об'єктів огляду, застосовуючи як теоретичну основу епістемологічну модель Іммануїла Канта [4].

Філософія Канта пропонує унікальний інструмент для розуміння цього процесу. Учений стверджував, що пізнання можливе лише тоді, коли *апостеріорні чуттєві дані* (отримані з досвіду) упорядковуються *апріорними категоріями розуму* (існують до досвіду). Перенесення цієї концепції на криміналістику дає змогу розглядати органи чуття слідчого як джерело апостеріорного знання, а його професійний досвід і когнітивні шаблони — як апріорні структури.

Відповідно до такої логіки, процес огляду як слідчої (розшукової) дії починається з чуттєвого сприйняття, коли слідчий отримує первинні, ще не інтерпретовані дані. Саме цей рівень

є основою для подальшої роботи апріорних категорій мислення, що перетворюють враження на доказову інформацію:

1. Органи чуття як джерело апостеріорного знання. На першому етапі криміналістичного огляду слідчий застосовує свої органи чуття — зір, слух, нюх, дотик — для збору інформації. У кантівській термінології це чуттєве сприйняття, що надає «сирі дані» або «явища» (феномени) реального світу. Наприклад, слідчий бачить розбите скло, відчуває запах диму, чує приглушені звуки. Ці відчуття самі собою є пасивними й не містять сенсу. Для їх осмислення мозок слідчого автоматично застосовує апріорні форми чуттєвості — простір і час. Слідчий сприймає об'єкти не ізольовано, а одразу в їхньому розташуванні та послідовності, наприклад: розбите скло [у просторі] лежить під вікном, яке було розбито вчора [у часі].

2. Апріорні структури слідчого: від чуттєвого до раціонального пізнання. Після первинного чуттєвого сприйняття починають діяти складніші апріорні структури слідчого. Ці структури не є вродженими, а набуваються за допомогою освіти, досвіду та професійної практики. Вони функціують як «*категорії розсудку*», які слідчий несвідомо накладає на отримані дані для їх упорядкування та інтерпретації. До цих структур належать:

- *професійний досвід та криміналістичні знання.* Слідчий, що має досвід розслідування вбивств, бачить на місці події зовсім інші «сліди», аніж той, хто спеціалізується на еконо-

мічних злочинах. Його апіорне знання криміналістичних класифікацій та методик розслідування допомагає йому розпізнати, наприклад, «слід опору» або «слід маскування», де інша людина побачить лише хаотичний безлад. Це підкреслюється в наукових роботах, що аналізують криміналістичну класифікацію злочинів;

- *когнітивні упередження*. Це один із найважливіших аспектів суб'єктивності, який має пряме відношення до кантівської ідеї про «апіорні» фільтри. Як зазначається в дослідженнях із криміналістичної психології, слідчі, як і всі люди, схильні до *упередження підтвердження (confirmation bias)*. Це означає, що, сформувавши первинну «апіорну» гіпотезу, слідчий несвідомо шукає лише ті сліди, які її підтверджують, і може ігнорувати або недооцінювати докази, що їй суперечать [5];
- *причиново-наслідкові зв'язки*. Згідно з Кантом, категорія *причиновості* є універсальною апіорною структурою. Слідчий автоматично шукає зв'язок між подіями. Він бачить не просто «розбите вікно», а інтерпретує його як «наслідок» певної «причини», тобто дії злочинця.

Ця структура є основою для побудови *версій і реконструкції* події злочину.

Тобто процес криміналістичного огляду як слідчої (розшукової) дії — це не пасивне сприйняття, а активний акт пізнання, у якому *об'єктивна реальність* («річ у собі») *перетворюється на суб'єктивну інтерпретацію* («явище» чи «феномен») у свідомості слідчого. *Органи чуття* надають чуттєві дані, а *апіорні структури* слідчого (професійний досвід, знання, когнітивні упередження) упорядковують їх, надають їм сенсу та допомагають побудувати логічну картину події.

Отже, застосування теорії пізнання Канта в криміналістиці дає методологічні орієнтири для аналізу огляду місця події як пізнавального процесу, де суб'єктивні структури слідчого невідворотно впливають на сприйняття об'єктів; дає змогу усвідомити, що встановлення істини в розслідуванні завжди залежить від суб'єктивного досвіду та когнітивних механізмів слідчого. Це не нівелює важливості доказів, але підкреслює необхідність критичного осмислення кожного кроку під час розслідування. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розроблення методик, що мінімізують вплив суб'єктивних упереджень та підвищують об'єктивність пізнавального акту слідчого.

Перелік джерел посилання

1. Салтевський М. В. Криміналістика (усучасному викладі) : підручник. Київ, 2005. 588 с. URL: <https://lib.univer.km.ua/sites/default/files/Право/Салтевський%20М%20В%20Криміналістика%20у%20сучасному%20викладі.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.09.2025).

3. Зозуля І. В. Стаття 237 КПК України: питання змістовної та структурної узгодженості. *Форум Права*. 2025. № 82 (2). С. 35—42. DOI: 10.5281/zenodo.15560522 (дата звернення: 18.09.2025).
4. Kant's Transcendental Idealism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 04.03.2016. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/kant-transcendental-idealism/> (дата звернення: 18.09.2025).
5. Sunde N. Structured Hypothesis Development in Criminal Investigation: A method aimed at providing a broad and objective starting point for a criminal investigation. *The Police Journal*. 2021. № 95 (2). С. 276—295. DOI: 10.1177/0032258X20982328 (дата звернення: 18.09.2025).